

Kungsbacka kommun

Förstudie avseende vatten- och avloppsverksamhet

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning	2
2. Inledning	3
2.1. Bakgrund.....	3
2.2. Syfte och frågeställningar	3
2.3. Metod.....	3
3. VA-verksamheten	4
3.1. Organisation och ansvarsfördelning	4
4. Underhållsarbetet.....	5
4.1. Det finns investeringsplaner för utbyggnad av VA men de följs inte fullt ut	5
4.2. Det finns en förnyelseplan för befintliga ledningsnät.....	6
4.3. Nämnden följer upp VA-verksamheten via uppföljningsrapporter och intern kontrollplan	6
5. Övertagande av VA-anläggningar från VA-föreningar	8
5.1. Det finns riktlinje för övertagande av VA-anläggningar från föreningar	8
5.2. Dispens för enskilt avlopp handläggs vid bygg- och miljöförvaltningen.....	9
6. Utläckage i dricksvattennätet	10
6.1. Det finns en plan och ett aktivt arbete för minskning av vattenförluster.....	10
7. Tillskottsvatten i spillvattennätet	11
7.1. Det finns en plan och ett aktivt arbete för att minska tillskottsvatten	11
8. Slutsatser och svar på förstudiens frågor	12
8.1. Sammanfattande svar på förstudiens frågor	12
8.2. Slutats och identifierade risker	13
Bilaga 1. Bakgrund	14
Bilaga 2. Källförteckning.....	15
Bilaga 3. Nämnden mål och indikatorer för VA-verksamheten	16

1. Sammanfattning

EY har på uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Kungsbacka kommun genomfört en förstudie avseende vatten- och avloppsverksamheten. Syftet med förstudien har varit att översiktligt kartlägga hur kommunen arbetar med underhållsarbete avseende VA, övertagande av föreningars VA-anläggningar samt kommunens hantering av utläckage i dricksvattennätet och tillskottsvatten i spillvattennätet

Förstudien visar att det finns investeringsplaner för utbyggnad av VA. Kommunens VA-utbyggnadsplan anger projektens ordningsföljd och med vilken utbyggnadstakt kommunens VA-utbyggnad planeras ske. Verksamheten har tagit fram en detaljerad tidplan som kompletterar VA-utbyggnadsplan. Utöver planerna används behovsbeskrivningar för investeringar och underhållsåtgärder som beslutas av nämnden och kommunfullmäktige inom den ordinarie budgetprocessen. Investerings- och underhållsbehov för kommunens reningsverk och pumpstationer rapporteras av drifttekniker i ett Excel-ark. Det saknas dock underhållsplaner inom reningsverk och pumpstationer. Det saknas även en beskrivning, rutin eller checklista på vad teknikerna ska undersöka när de bedömer skicket på anläggningarna samt vilket skick som anläggningarna förväntas hålla.

En stor del av nämndens tilldelade investeringsbudget är outnyttjad sedan 2019. Nämnden anger återkommande i sina årsredovisningar att avvikelser beror på förseningar i projekten samt kapacitets- och kompetensbrist. Det framgår inte hur uteblivna investeringarna kommer att påverka verksamheten. Försenade investeringar kan påverka nämndens förmåga att leverera vatten och att rena avloppsvatten. I förlängningen kan det även påverka kommunens möjlighet att växa.

Förstudien visar att nämnden löpande tar del av uppföljningar och information av pågående investeringsprojekt, målarbete och risker samt övrig information gällande VA-verksamheten. Vidare framkommer att kommunen inte kommer ha en aktuell vattentjänstplan i enlighet med Lagen om allmänna vattentjänster. Arbetet med att ta fram en sådan plan har påbörjats men kommer inte vara färdigställd under 2023.

Avseende övertagande av föreningars VA-anläggningar har nämnden tagit fram en riktlinje för detta. Nämnden har ännu inte genomfört ett övertagande av en anläggning utifrån dessa riktlinjer, vilket innebär att riktlinjen ännu inte har utvärderats.

Slutligen visar förstudien att nämnden har ett strukturerat, dokumenterat och aktivt arbete med att minimera utläckage i dricksvattennätet och att minimera tillskottsvatten i spillvattennätet.

2. Inledning

2.1. Bakgrund

Revisorerna i Kungsbacka kommun har beslutat att genomföra en förstudie avseende kommunens vatten- och avloppsverksamhet (VA). Bakgrunden till förstudien beskrivs i bilaga 1.

2.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med förstudien är att översiktligt kartlägga hur kommunen arbetar med underhållsarbete avseende VA, övertagande av föreningars VA-anläggningar¹ samt kommunens hantering av utläckage i dricksvattennätet och tillskottsvatten i spillvattennätet. Förstudien kommer att svara på följande frågor:

- ▶ Hur bedrivs underhållsarbetet inom ramen för VA-verksamheten?
 - Finns investerings- och underhållsplaner för att säkerställa drift och underhåll av VA-verksamheten?
 - Vilken uppföljning och kontroll genomförs av VA-verksamheten?
 - Finns det en planering för framtagandet av en aktuell vattentjänstplan?

- ▶ Hur genomförs arbetet med att överta VA-anläggningar från föreningar?
 - Hur många VA-anläggningar finns det totalt i Kungsbacka kommun
 - Hur många VA-anläggningar har kommunen övertagit av föreningar?
 - Hur värderas föreningars VA-anläggningar vid övertagande av kommunen?
 - Vilka risker och utmaningar med att överta VA-anläggningar har nämnden identifierat?
 - Hur många avloppsanläggningar har dispens avseende omhändertagande av slam, avföring eller urin?

- ▶ Hur arbetar nämnden för att minimera utläckage i dricksvattennätet?

- ▶ Hur arbetar nämnden för att minimera tillskottsvatten i spillvattennätet?

2.3. Metod

Förstudien har genomförts genom dokumentstudier och intervjuer. Källförteckning och intervjuförteckning framgår av bilaga 2.

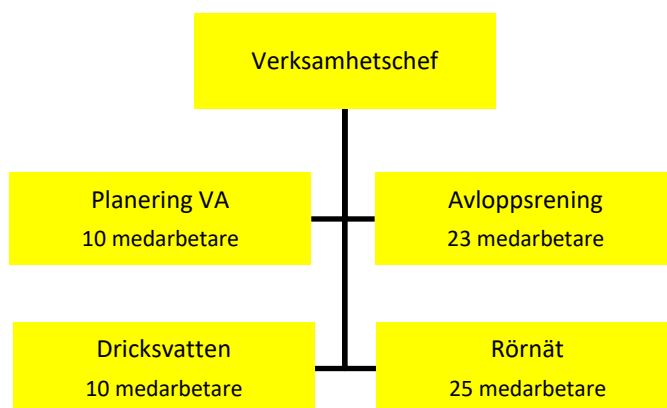
Samtliga intervjuade har beretts tillfälle att sakfelsesgranska rapporten.

¹ Med VA-anläggningar avses reningsverk, vattenverk, tryckstigningsstationer, vattentorn och pumpstationer

3. VA-verksamheten

3.1. Organisation och ansvarsfördelning

Nämnden för Teknik ansvarar för kommunens vattenförsörjning och avloppshantering i Kungsbacka kommun. Arbetet med VA-försörjningen bedrivs inom Verksamhetsområdet Vatten, avfall och bredband. Verksamheten är taxefinansierade och består av sju enheter varav fyra har ansvar för VA frågor enligt nedan organisationskiss.

Figur 1– EY:s tolkning av VA-verksamhetens organisationsstruktur

- ▶ Enheten Planering VA ansvarar för planeringsarbetet inom VA-verksamheten på lång och kort sikt.
- ▶ Enheten Avloppsrening ansvarar för drift av reningsverk och pumpstationer.
- ▶ Enheten Dricksvatten ansvarar för att producera vatten och kontrollera vattenkvalité hos användare och utgående vatten.
- ▶ Enheten Rörnät ansvarar för drift och underhåll av VA-ledningsnäten i kommunen.

I kommunen finns det fem reningsverk, två vattenverk, sju vattentorn, cirka 25 tryckstigningsstationer² och cirka 200 pumpstationer som nämnden ansvarar för.

² Tryckstigningsstationen höjer trycket i en dricksvattenledning när trycket från vattentornet inte räcker till för att få fram vatten med rätt tryck till slutanvändaren.

4. Underhållsarbetet

4.1. Det finns investeringsplaner för utbyggnad av VA men de följs inte fullt ut

Enligt Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV) § 6 är det kommunens skyldighet att tillhandahålla vattentjänster i områden med tät bebyggelse utifrån de behov som finns i respektive område. I kommunfullmäktiges VA-utbyggnadsplan anges de områden i kommunen som planeras att få kommunalt VA utifrån kommunens skyldighet att tillhandahålla vattentjänster enligt LAV.

Planen anger också i vilken ordningsföljd och med vilken utbyggnadstakt kommunens VA-utbyggnad planeras ske. Ordningsföljden utgår ifrån kommunfullmäktiges VA-policy. För att fastställa ordningsföljden har en prioriteringsmetod använts. Prioriteringen sker utifrån behov, resurser, miljönytta och samhällsutveckling. Vid intervjuer framkommer att det kan vara en utmaning att följa ordningsföljden eftersom kommunstyrelsen kan besluta om exploatering eller detaljplaner som avviker från VA-utbyggnadsplan. Verksamheten har tagit fram en detaljerad tidplan för förstudier för VA-utbyggnad. Tidsplanen omfattar 40 områden där tidsplan för undersökning av ledningsnät, förstudier, detaljprojektering, byggprojekt och projektavslut framgår översiktligt.

Vid intervjuer framkommer att det är en utmaning att genomföra investeringar enligt beräknad tidsplan eftersom investeringsprojekt i många fall är beroende av beslut och tillstånd från andra instanser, såsom Länsstyrelsen och Lantmäteriet. Förseningar i planerade investeringsprojekt uppges vara en risk då investeringar kan vara nödvändiga för att säkerställa VA-anläggningens status och drift. Det beskrivs också vara svårt att kostnadsberäkna investeringsprojekt då exempelvis materialkostnader som kan påverkas av omvärldsfaktorer kan vara svåra att förutse. Nedan framgår nämndens investeringsbudget samt utfall för VA 2019–2023:

År	Budget, tkr	Utfall, tkr	Outnyttjat tkr	Outnyttjat %
2019	120 900	95 981	24 919	20 %
2020	144 955	97 295	47 660	32,8 %
2021	247 850	80 299	167 551	67,6 %
2022	221 877	175 86	46 014	20,7 %
2023	429 800	338 900*	69 400*	16 %*

Tabell 1: Sammanställning över nyttjad investeringsbudget för VA-verksamheten 2019–2023 från nämndens årsredovisningar 2019–2022 samt delårsuppföljning per april 2023. *För 2023 redovisas helårsprognos per april.

Tabellen visar att en stor del av tilldelad investeringsbudget de senaste åren inte nyttjats fullt ut. Nämnden anger återkommande i sina årsredovisningar att avvikelser beror på förseningar i projekten. Av intervjuuppgifter framgår att förvaltningen tar höjd för ledtider från myndigheter men att det ändå blir felberäknat. Därtill framgår av årsredovisningar att nämnden i vissa fall överskattat kapaciteten att genomföra investeringar samt att rekrytering av kompetens tagit längre tid än förväntat. Av årsredovisningarna framgår inte hur uteblivna investeringarna kommer att påverka verksamheten. Av intervju framgår att försenade investeringar kan påverka nämndens förmåga att leverera vatten och att rena avloppsvatten. I förlängningen kan det även påverka kommunens möjlighet att växa.

4.2. Det finns en förnyelseplan för befintliga ledningsnät

Utöver investeringar utifrån utbyggnadsplanen krävs även re-investeringar i befintliga VA-system. Förvaltningen har tagit fram en förnyelseplan av VA-ledningsnäten. Planens genomförande styrs av mål, ekonomiska ramar och beslutade riktlinjer för prioritering. Investeringsbudgeten utgör ramen för hur många förnyelseåtgärder som kan genomföras.

Planen beslutades år 2021 av verksamhetschef och ska revideras minst var fjärde år. Syftet med planen är att ge en uppfattning om förnyelsebehovet både på kort och lång sikt och i sin tur ge underlag för kommande investeringsbudget samt ligga till grund för beräkning av VA-taxans utveckling över tid. I planen finns en åtgärdslista med beräknad tidsåtgång och ansvar för genomförande. Planen innehåller en nulägesanalys som redogör ledningsnätens nuvarande status. Det framgår att underhållet på befintliga ledningsnät i Kungsbacka är något eftersatt. Det beskrivs inte ytterligare hur eftersatt ledningsnäten är. Planen är kartläggande och övergripande. Den innehåller ingen lista över de förnyelseprojekt som ska genomföras de närmaste åren. Istället ska det tas fram i fortsatt arbete med riskbedömning för ledningsnäten.

Vidare används även behovsbeskrivningar som ett verktyg för att planera re-investeringar. Respektive enhet inkommer med behovsbeskrivningar som sedan kostnads- och tidsberäknas innan det slutligen beslutas av nämnden och sedan kommunfullmäktige inom budgetprocessen. Alla planerade investeringar sammanställs av förvaltningen i en lista där beräknad kostnad framgår. Listan sträcker sig fram till 2028. Sammanställningen innehåller investeringar som rör vattenproduktion, VA-ledningsnäten, avloppsrening, utbyggnad av VA, exploateringsprojekt, samt fordon och inventarier.

4.2.1. Utvecklingsarbete pågår vad gäller styrning av underhållsarbetet

Vid intervjuer framkommer att förvaltningen påbörjat ett arbete för att ta fram en underhållsplan för VA-verksamheten. I dagsläget finns ingen övergripande rutin, riktlinje eller styrdokument som beskriver hur förvaltningen eller enheterna ska arbeta med löpande underhåll. Det saknas dokumenterade underhållsplaner för reningsverk och pumpstationer. Enligt de intervjuade rapporterar process- och driftteknikerna investerings- och underhållsbehov för kommunens reningsverk och pumpstationer i ett Excel-ark. Det saknas en beskrivning, rutin eller checklista på vad som teknikerna undersöka när de bedömer skicket på anläggningarna samt vilket skick som anläggningarna förväntas hålla. Förvaltningen uppger att det planeras för att anlita en konsult som ska hjälpa förvaltningen att ta ett helhetsgrepp kring underhållsarbetet. Konsulten ska även vara med i ett nätverk kring underhållsarbete med övriga Hallands kommuner och VA-bolag. Vid intervjuer beskrivs underhållsarbetet kunna bli mer strukturerat och att vad som ska göras behöver bli mer tydligt samlat.

4.3. Nämnden följer upp VA-verksamheten via uppföljningsrapporter och intern kontrollplan

På grund av den sekretess som råder inom området görs avgränsningen i denna förstudie att enbart redogöra för uppföljning och kontroll på en övergripande nivå.

Av protokoll framkommer att nämnden löpande får information om pågående investeringsprojekt och övrigt arbete inom VA-verksamheten. Två gånger om året tar nämnden del av en fördjupad redovisning av investeringsprojekt. Samtliga projekt över 5 miljoner redovisats till nämnden. Därutöver följer nämnden löpande upp ekonomin och investeringsbudgeten. Vid del- och helårsrapporteringar får nämnden fördjupad uppföljning av ekonomi och investeringsbudgeten. Nämnden tar årligen del av miljörapporter från kommunens reningsverk. Miljörapporterna innehåller bland annat information om drift,

kemikaliehantering, resultat från provtagningar och flödesmätning. De intervjuade uppger att nämnden har en god uppföljning och kontroll vad gäller VA-verksamheten.

I nämndens intern kontrollplan 2023 finns följande risker listade avseende VA-verksamheten:

- ▶ Risk för bristfällig dokumentation i samband med besiktning av nyanslutningar till vatten och avlopp
- ▶ Risk för att felaktiga avgifter tas ut från VA-föreningar

Det finns en framtagen plan för vad som ska granskas, när och med vilken metod. För varje risk har en person tilldelats ansvaret för att arbetet blir utfört. Nämnden följer upp resultatet av genomförda granskningar i samband med årsrapporten i februari 2024.

Enligt förnyelseplanen ska nämnden ska följa upp planen årligen i samband med övrig årsrapportering. Vi noterar att ingen sådan uppföljning har gjorts för år 2022.

4.3.1. En aktuell vattentjänstplan beräknas inte vara färdigställd enligt den lagstiftade tidsfristen

Lagen om allmänna vattentjänster (LAV) anger att kommuner under 2023 är skyldiga att ta fram en aktuell vattentjänstplan. Det huvudsakliga syftet med planen är att redogöra för hur kommunen planerar att tillgodose behovet av allmänna vattentjänster på lång sikt. Vattentjänstplanen ska innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Den ska också innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att VA-anläggningarna ska fungera vid ökad belastning på grund av skyfall. Planen ska antas av kommunfullmäktige och beredas av nämnden för Teknik.

Vid intervju framkommer att nämnden inte kommer ha en aktuell vattentjänstplan under 2023. Nämnden för Teknik har fått uppdraget att leda ett förvaltningsöverskridande arbete med att ta fram en Vattentjänstplan. Arbetet med framtagandet av planen är påbörjat. Det dock inte klarlagt när planen beräknas vara färdigställd. Det uppges att arbetet kommer utgå från kommunens styrande dokument på området, såsom VA-utbyggnadsplan.

5. Övertagande av VA-anläggningar från VA-föreningar

5.1. Det finns riktlinje för övertagande av VA-anläggningar från föreningar

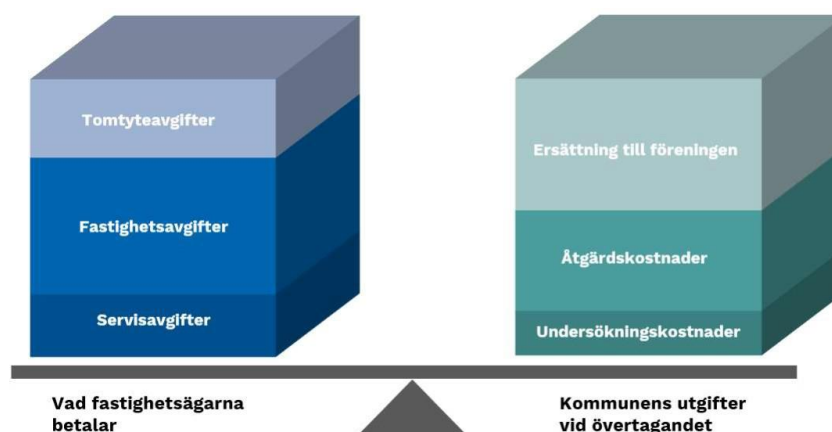
I de flesta av de områden som kommunen planerar bygga ut sitt VA-nät finns privata eller föreningsägda ledningsnät. Dessa kan köpas upp av kommunen och sedan byggas ut för att täcka hela området. I Kungsbacka finns cirka 150 VA-föreningar som inte ägs eller drivs av kommunen men som är inkopplade på kommunens nät. Övertagande av föreningsägda ledningsnät görs i samråd med VA-föreningarna och fastighetsägarna och beslutas av nämnden för Teknik.

Nämnden för Teknik beslutade år 2020 om riktlinjer för övertagande av VA-föreningsägda ledningsnät som är kopplade till den kommunala VA-anläggningen. För att kommunen ska ta över en VA-förenings anläggning ska fyra förutsättningar vara uppfyllda:

- ▶ Fastighetsägare inom ett avgränsat område med avtalsanslutna fastigheter saknar en enhällig önskan eller förutsättningar att långsiktigt driva, underhålla, bygga ut och förnya ett ledningsnät och dess anläggningar, eller kommunen behöver ha ledningar genom området för att försörja andra befintliga eller framtida bebyggelseområden med vattentjänster
- ▶ Samråd med VA-föreningarna har genomförts
- ▶ Möjligheten att fortsatt ha föreningsägda ledningsnät i området har diskuterats och övervägts
- ▶ Beslut om övertagande av ledningsnät har fattats av nämnden för Teknik

VA-föreningar kontaktas inför att de står i tur för byggstart enligt kommunens VA-utbyggnadsplan. I det fall en VA-förening och dess medlemmar har en önskan att fortsätta som avtalsansluten VA-förening görs en bedömning av förutsättningarna utifrån de fyra punkterna ovan.

I det fall då ett övertagande av en VA-anläggning genomförs ska kommunen betala en ersättning till VA-föreningen. Ersättningen består av summan av serviceavgifter, fastighetsavgifter och tomtavgifter avseende de ändamål anslutna fastigheter har via föreningen, minus kostnader för undersökningar och åtgärder. Detta illustreras i figur 2 nedan.

Figur 2. Illustration över hur summan av fastighetsägarnas avgifter motsvarar summan av kommunens utgifter i samband med övertagandet av VA-anläggningen. Källa: Kungsbacka kommuns riktlinjer för övertagande av VA-anläggning från avtalsansluten VA-förening.

Storleken på ersättningen till föreningen varierar beroende på ledningsnätets skick, dokumentation och åtgärdsbehov. En VA-anläggning som är undersökt, väl dokumenterad och inte kräver någon åtgärd erhåller ett ersättningsbelopp som motsvarar fastigheternas hela servis-, fastighets- och tomtteavgifter. För en VA-anläggning där kostnaderna för att undersöka och åtgärda anläggningen är större än de avgifter som fastighetsägarna betalar betalas ingen ersättning vid övertagande. Riktlinjen beskriver övergripande vad beräkningen av ersättningen för VA-föreningen ska utgå från.

Vid intervjuer framkommer att det är en stor variation över hur väl dokumenterade anläggningarna är. Dokumentationen är av stor vikt vid ett övertagande eftersom det är svårt för kommunen att kontrollera skicket på anläggningen då de ligger under mark. Detta innebär att kommunen riskerar att ta över en VA-anläggning som är i sämre skick än beräknat. Det kan innebära att kommunen tar över anläggningar som har större underhålls- och driftskostnader än budgeterat.

Enligt uppgift har förvaltningen påbörjat arbete för övertagande av åtta VA-anläggningar. Kommunen har ännu inte genomfört ett övertagande av en anläggning utifrån dessa riktlinjer, vilket innebär att riktlinjen ännu inte har utvärderats. Av intervjuuppgifter uppges att riktlinjerna är ett stöd för det pågående arbetet.

5.2. Dispens för enskilt avlopp handläggs vid bygg- och miljöförvaltningen

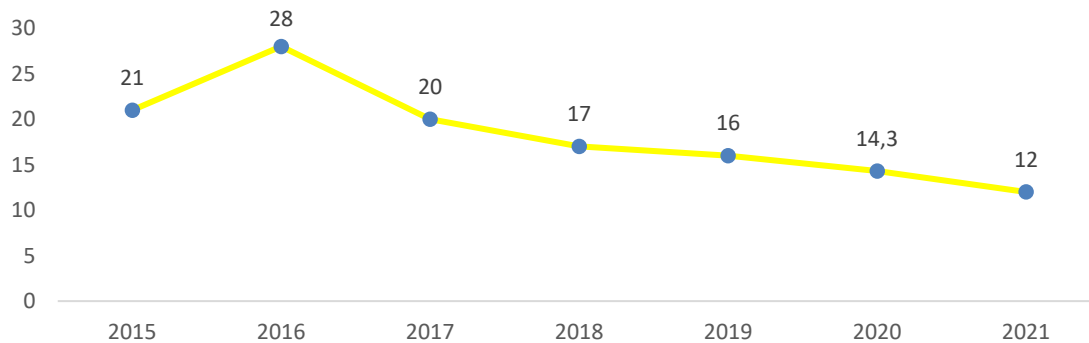
För att hushåll själv få ta hand om avfall från slam, fekalier eller urin krävs det dispens från kommunens renhållningsföreskrifter. Det är nämnden för miljö- och hälsoskydd som ansvarar för handläggningen av en sådan dispens. Beslut om dispens sparas i förvaltningens systemstöd. Av uppgift från förvaltningen saknas systemstöd för att söka fram hur många dispenser som kommunen beviljat. Det finns därmed inga uppgifter kring hur många hushåll med enskilt avlopp som har en sådan dispens.

Bygg- och miljöförvaltningen genomför tillsyn på samtliga enskilda avlopp i kommunen enligt en riskklassning som tar hänsyn till anläggningstypen och de särskilda riskerna på platsen. Verksamhetssystemet skickar en påminnelse när tillsyn ska genomföras för respektive enskilt avlopp. Enligt uppgift från förvaltningen för miljö- och hälsoskydd kontrolleras det att dispenser om omhändertagande av slam, fekalier eller urin efterlevs.

6. Utläckage i dricksvattennätet

6.1. Det finns en plan och ett aktivt arbete för minskning av vattenförluster

Förvaltningen har en framtagen plan för minskning av vattenförluster 2021–2026. I planen redovisas en nulägesanalys av kommunens vattenförluster i dricksvattennätet samt plan för att minska vattenförluster. Vattenförlusterna beräknas utifrån uppgifter om producerat och debiterat vatten, leverans till och från grannkommuner samt egenförbrukning. Nedan figur 3 illustrerar Kungsbackas vattenförlust från 2015 till 2020:

Figur 3. Kungsbacka kommuns vattenförluster i procent i dricksvattennätet från 2015 till 2020.

Av figuren framgår att Kungsbacka har minskat utläckage sedan 2016. Svenskt vatten har tagit fram en beräkningsmodell för att beräkna den hållbara nivån för vattenförluster i varje kommun. Modellen tar hänsyn till VA-verksamheten och samhällets kostnader för att ha ett visst utläckage samt vad det skulle kosta att minska utläckaget. Kungsbacka hade år 2021 ett utläckage på 14 procent, vilket innebär att Kungsbacka låg på en hållbar nivå av vattenförluster. Nämnden följer årligen upp vattenförluster i sin årsredovisning. Nyckeltalen redovisas med viss fördröjning varför resultat för 2022 saknas vid förstudiens genomförande.

Av nulägesanalysen framgår att vattenförlusterna inte är jämt spridda över kommunen. För att ytterligare minska och kontrollera vattenförlusterna har nämnden implementerat ett digitalt system som övervakar vattenflödet. Av intervju framgår att kontroll av läckagesituationen görs varje vardag. Det finns också en arbetsgrupp för arbetet med utläckage som träffas varannan vecka för att arbeta strukturerat med att minimera utläckage. Gruppen går igenom rådande flödessituationer i kommunen, planerar åtgärdsinsatser för läckage och genomför utvecklingsarbete såsom utökad insamling av data från digitala mätare. Gruppen består av tjänstepersoner från enheterna Dricksvatten, Rörnät, och VA-planering.

7. Tillskottsvatten i spillvattennätet

7.1. Det finns en plan och ett aktivt arbete för att minska tillskottsvatten

Med tillskottsvatten menas vatten som utöver spillvatten³ avleds i spillvattennätet. Tillskottsvatten riskerar att orsaka kapacitetsbrist och ökar risken för bräddning⁴ vid pumpstationer och reningsverk. 2018 beräknade förvaltningen att kostnaden för tillskottsvatten är 3,5 mnkr.⁵

Förvaltningen tog 2019 fram en femårsplan för hantering av tillskottsvatten. Syftet med planen är att på lång sikt minska volymen tillskottsvatten genom att skapa förutsättningar för ett systematiskt och långsiktigt arbete. I planen presenteras fyra mål för att följa arbetet med tillskottsvatten samt en metodik för arbetet. Till varje punkt i metodiken finns det olika ambitionsnivåer för att tydliggöra på vilken nivå metodiken kan bedrivas. Ambitionsnivåerna har sedan analyserats och kostnadsberäknats.

För att genomföra arbetet har en formell projektgrupp skapats. Gruppen har som uppgift att arbeta med tillskottsvatten utifrån metodiken i planen som ett driftsprojekt. Gruppen träffas en gång i månaden och består av en projektledare, VA-ingenjörer, drifttekniker och byggledare. Det framgår inte av planen hur arbetet ska följas upp.

Nämnden har i sin budget 2023 beslutat om mål kopplat till minskning av tillskottsvatten i spillvattennätet:

- ▶ *Energi* - I Kungsbacka har vi en hållbar nivå på både utläckande dricksvatten och tillskottsvatten till avloppsreningsverk. Den hållbara nivån är väl avvägd utifrån perspektiven kund, miljö och ekonomi.
- ▶ *Infrastruktur* - I Kungsbacka bidrar infrastrukturen till hälsa och bra miljö i både grönområde och vatten. Det är lätt att ta cykeln och ladda bilen. Utbyggnaden och underhåll av infrastrukturen är effektiv och gynnar den biologiska mångfalden.

Nämnden följer upp målen och tillhörande indikatorer två gånger per år.

3 Spillvatten är förorenat vatten som kommer från exempelvis diskhoar, toaletter, duschar, biltvättar och olika processer i industrin.

4 En bräddning är ett tillfälligt utsläpp av avloppsvatten som görs när ett ledningsnät eller ett reningsverk blir överbelastat.

5 Av planen framkommer att beräkningen av kostnader för tillskottsvatten som verksamheten har är komplex, framför allt avseende kostnader för miljökonsekvenser, som tillskottsvatten kan bidra till. I beräkningen har de rörliga kostnaderna för energi och kemikalier använts för att beräkna verksamhetens kostnader för tillskottsvatten.

8. Slutsatser och svar på förstudiens frågor

8.1. Sammanfattande svar på förstudiens frågor

Frågor	Svar
Hur bedrivs underhållsarbetet inom ramen för VA-verksamhet?	Kommunen arbetar utefter framtagen plan för VA-utbyggnad och förnyelseplan av VA-ledningsnäten. Utöver planerna används behovsbeskrivningar för investeringar och underhållsåtgärder som beslutas av nämnden och kommunfullmäktige inom den ordinarie budgetprocessen.
○ Finns investerings- och underhållsplaner?	Det finns investeringsplaner och förnyelseplaner. Beslutade och planerade investeringar finns sammanställda av förvaltningen. Det saknas dock underhållsplaner. En övergripande plan för hur förvaltningen ska arbeta med underhåll är under framtagande.
○ Vilken uppföljning och kontroll genomförs av VA-verksamheten?	Nämnden tar löpande del av information av pågående investeringsprojekt och övrig information gällande VA-verksamheten. Nämnden får uppdatering om investeringsprojekt samt ekonomisk uppföljning vid delårs- och årsbokslut. Av årsredovisningarna framgår inte hur uteblivna investeringarna kommer att påverka verksamheten. Vid delårs- och årsbokslut följer nämnden upp de mål och indikatorer som berör VA-verksamheten.
○ Finns det en planering för framtagandet av en aktuell vattentjänstplan?	Nej. Arbetet med att ta fram planen är påbörjat. Det inte klarlagt när planen beräknas vara färdigställd. Vattentjänstplanen beräknas inte bli färdigställd enligt den tidsfrist som lagen anger.
Hur genomförs arbetet med att överta VA-anläggningar från föreningar?	Övertagande av VA-anläggningar från föreningar genomförs enligt en riktlinje som anger vilka förutsättningar som krävs för övertagande och hur ersättningen till föreningen ska gå till.
○ Hur många VA-föreningar finns det totalt i Kungsbacka?	Det finns 150 VA-föreningar som inte ägs eller drivs av kommunen men som är inkopplade på kommunens nät.
○ Hur många VA-anläggningar har kommunen övertagit av föreningar?	Kommunen har sedan VA-utbyggnadsplanen antogs 2020 inte övertagit någon VA-anläggning från en förening. Kommunen uppges vara i ett startskede att överta flera föreningar och har påbörjat en dialog med berörda föreningar.
○ Hur värderas föreningars VA-anläggningar vid övertagande av kommunen?	Anläggningen värderas utifrån ledningsnätet skick, dokumentation och åtgärdsbehov. En ersättning beräknas sedan utifrån de servisavgifter, fastighetsavgifter och tomyteavgifter avseende de ändamål anslutna fastigheter har via föreningen, minus kommunens kostnader för undersökningar och åtgärder.
○ Vilka risker och utmaningar med att överta VA-anläggningar har nämnden identifierat?	Nämnden har identifierat risk för att kommunen övertar en VA-anläggning som är i sämre skick än förväntat. Det kan leda till att kommunen får en högre investerings- och driftkostnad än budgeterat.
○ Hur många enskilda hushåll har dispens avseende omhändertagande av slam, avföring eller urin?	Nämnden för Miljö & Hälsoskydd ansvarar för beslut om dispens och i förläggningen tillsyn av enskilda avlopp. Besluten sparas i ett verksamhetssystem med det saknas stöd för att söka antal beslut.
Hur arbetar nämnden för att minimera utläckage i dricksvattennätet?	Det sker ett aktivt arbete med att minimera utläckage i dricksvattennätet. Det finns en framtagen plan för minskning av vattenförluster. Nämnden har implementerat ett digitalt system för övervakning av vattenflödet för att ha möjlighet att ytterligare minska vattenförluster. Uppföljning av visar att nämnden minskat utläckage sedan 2016.
Hur arbetar nämnden för att minimera tillskottsvatten i spillvattennätet?	Nämnden arbetar aktivt med att minimera tillskottsvatten. Nämnden har beslutat om mål och indikatorer och förvaltningen har tagit fram en plan för hantering av tillskottsvatten. I planen presenteras mål, metodik och kostnadsberäkningar för de åtgärder och investeringar som presenteras för att minska ovidkommande vatten i spillvattennätet.

8.2. Slutats och identifierade risker

Förstudiens syfte har varit att översiktligt kartlägga hur kommunen arbetar med underhållsarbete avseende VA, övertagande av föreningars VA-anläggningar samt kommunens hantering av dricksvatten och dagvatten. Utifrån förstudien kan vi konstatera att det finns investeringsplaner i form av utbyggnadsplan och förnyelseplan av VA-ledningsnäten samt att behovsbeskrivningar används som ett verktyg för att planera framtida investeringar. Det saknas dock en övergripande plan för underhållsarbetet inom reningsverk och vattenverk. Förvaltningen uppger att en sådan plan är under framtagande. Investerings- och underhållsbehov för kommunens reningsverk och pumpstationer rapporteras i ett Excel-ark. Vi anser att hantering av information av större vikt, såsom investerings- och underhållsbehov, i Excel utgör en risk för att väsentlig information ändras eller faller bort.

Vidare visar förstudien att en betydande del av nämndens planerade investeringar blir försenade. Vidare visar förstudien att det nämnden inte analyserat eller riskvärderat hur uteblivna investeringarna kommer att påverka verksamheten.

Förstudien visar att kommunen inte kommer ha en aktuell vattentjänstsplan i enlighet med Lagen om allmänna vattentjänster (LAV). Vi noterar att ett arbete med att ta fram en sådan plan planeras påbörjas i höst men kommer inte vara färdigställd under 2023.

Vidare konstaterar vi att det finns en rutin för hur övertagande av föreningar VA-anläggningar ska genomföras men att rutinen ännu inte har tillämpats fullt ut. Slutligen visar förstudien att nämnden har ett strukturerat, dokumenterat och aktivt arbete med att minimera utläckage i dricksvattennätet och att minimera tillskottsvatten i spillvattennätet.

Utifrån förstudiens resultat har ett antal risker identifierats:

- ▶ Risk för bristande analys och uppföljning av effekter av försenade investeringar
- ▶ Risk för personberoende och fel vid underhållsarbetet eftersom det saknas dokumenterade underhållsplaner
- ▶ Risk för otillräcklig säkerhet i systemstödet för dokumenteringen av investerings- och underhållsbehov
- ▶ Risk för högre underhålls- och driftskostnader än budgeterat när kommunen övertar VA-anläggningar från föreningar med bristande dokumentation av anläggningen

Göteborg den 19 juni 2023

Andreas Haugen
Verksamhetsrevisor

Elin Forså
Verksamhetsrevisor

Karin Knutsson
Kvalitetssäkrare
Certifierad kommunal yrkesrevisor

Bilaga 1. Bakgrund

Kommuninvest uppger i sin forskningsrapport från 2022 att många av Sveriges kommuner framöver behöver investera i sin VA-verksamhet. Föråldrad infrastruktur, eftersatt underhåll, förändringar i befolkningsmängd, ökade miljökrav och klimatförändringar är alla anledningar till att investeringsbehovet i VA-verksamheten är omfattande i många av Sveriges kommuner.

I Kungsbackas kommunbudget 2023 uppger kommunen att de planerar att uppgradera och bygga ut kommunens avloppsreningsverk. Kungsbacka har också en växande befolkning, vilket kommer öka behovet av bostäder med tillhörande vatten och avlopp.

Vidare har det genomförts förändringar i LAV som anger att kommuner under 2023 är skyldiga att ta fram en aktuell vattentjänstplan. Planen ska innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Planen ska också innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna VA anläggningarna ska fungera vid ökad belastning på grund av skyfall.

Revisorerna har utifrån ovanstående samt sin risk- och väsentlighetsbedömning sett det som väsentligt att genomföra en förstudie avseende VA-verksamheten i kommunen.

Bilaga 2. Källförteckning

Intervjuer 2023-04-17

- ▶ Tillförordnad verksamhetschef Vatten, avfall och bredband
- ▶ Enhetschef VA-planering
- ▶ Enhetschef Avlopp
- ▶ Enhetschef Dricksvatten

Dokumentation

- ▶ Nämndens årsredovisningar 2019–2022 samt apriluppföljning 2023
- ▶ Anvisningar för dagvatten 2022
- ▶ Behovsbeskrivningar
- ▶ Budget och verksamhetsplan 2022 och 2023
- ▶ Dagvattenpolicy 2012
- ▶ Delegationsordning
- ▶ Förnyelseplan för VA-ledningsnäten 2021
- ▶ Förteckning över planerade investeringar 2024–2028
- ▶ Intern kontrollplan 2022
- ▶ Investeringar VA 2024–2028
- ▶ Nämndens protokoll 2022 och 2023
- ▶ Nämndens årsredovisning 2022
- ▶ Plan för minskning av vattenförluster 2021–2026
- ▶ Plan för tillskottsvatten 2019
- ▶ Riktlinjer för övertagande av VA-förening
- ▶ Riskbedömning av miljöpåverkan för pumpstationer och ledningsnät
- ▶ Rutindokument för driftkontroll av reningsverk
- ▶ Uppföljning av intern kontrollplan 2022
- ▶ VA-policy 2018
- ▶ Vattenförsörjningsplan 2014
- ▶ VA-utbyggnadsplan 2020
- ▶ VA-översikt 2017

Bilaga 3. Nämnden mål och indikatorer för VA-verksamheten

Nämnden har i sin budget 2023 beslutat om mål kopplat till minskning av tillskottsvatten i spillvattennätet:

- ▶ *Energi* - I Kungsbacka har vi en hållbar nivå på både utläckande dricksvatten och tillskottsvatten till avloppsreningsverk. Den hållbara nivån är väl avvägd utifrån perspektiven kund, miljö och ekonomi.
- ▶ *Infrastruktur* - I Kungsbacka bidrar infrastrukturen till hälsa och bra miljö i både grönområde och vatten. Det är lätt att ta cykeln och ladda bilen. Utbyggnaden och underhåll av infrastrukturen är effektiv och gynnar den biologiska mångfalden.

Nämnden följer upp målen och tillhörande indikatorer två gånger per år. Till målen finns följande indikatorer som berör VA-verksamheten:

Indikator	Utfall 2019	Utfall 2020	Utfall 2021	Utfall 2022	Målvärde 2023
kWh per renad m ³ avloppsvatten ska minska	0,87	0,92	0,91		Ja
Antal fastigheter som kontrollerats att de är rätt kopplade på avloppsnätet		562	1478	1697	1000
Andel bräddat avloppsvatten ska minska	1,5%	0,5	0,8%		Ja

Tabell 2: Sammanställning av de indikatorer tillhörande nämndens mål som berör VA-verksamheten.

Sedan 2019 har kWh per renad m³ avloppsvatten ökat från 0,87 kWh till 0,91 kWh. Antal fastigheter som kontrollerats att de är rätt kopplade på avloppsnätet har ökat de senaste tre åren. Andel bräddat avloppsvatten har minskat sedan 2019 från 1,5% till 0,8% år 2021.